

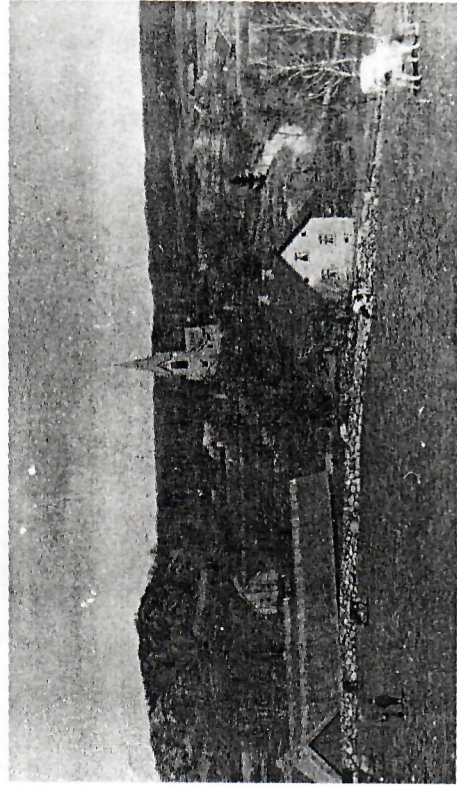
Köinge – en bondby år 1900

SIGGE JOHANSSON Okome

Det är tidig vår. Kreaturen har släppts ut över dagen för att tillgodogöra sig det första spåda gräset. Stengårdsgårdarna ligger pryddligt uppradade - veden är upphuggen. Fotografen har anlänt till byn för att förevisa den ståtliga nyuppförda kyrkan – invigd år 1896. Vallpojken har uppmanats att förhålla sig absolut stilla. Kreaturen har svårare att ta regi.

En ny tid har redan gjort sitt inträde. I bakgrunden ligger järnvägsstationen där tågen till och från Falkenberg började rulla år 1894. Gästgivaren Hilding har uppfört byns första stora villa i anslutning till stationen. Efter branden på Köinge gästgivaregård år 1911 blev detta en av byns två affärer. 1906 säljer Hilding en tomt intill järnvägen och Köinge mejeri kan uppföras. Köinge skola är ännu inte byggd, den blev klar år 1904. Fortfarande har Köinge och Svarträ kvar sin gemensamma skola i Svenstorp – en diplomatisk lösning på gränsen mellan de två socknarna.

Köinge tingshus fyller fortfarande sin funktion för Faurås härad, men år 1907 flyttade tingsrätten till Falkenberg. Köinge marknad är dock fortfarande – i ett tjugotal år framöver – den stora samlingsplatsen den första torsdagen i oktober månad. Hit kom skogsbönderna med sina virkeslass för att göra affärer med kustbönderna.

Fyra halländska syskon 1874–1978

LARS LAMBERT Uppsala

Precis som forskare på senare år kartlagt det mänskliga arvsanlaget kan man på det individuella planet forska i det egna och söka de människor som bidragit med den ärftliga uppsättning man har i bagaget. I generationen närmast bakåt är det mamma och pappa, i nästa led farfar och farmor, morfar och mormor.

Intrasset för ursprung och rötter kommer ofta med åldern eller utlöses av någon speciell händelse, i mitt fall av de gamla fotografier som min far lämnade efter sig.

Förra året skrev jag i Hallandsbygd om min farfar och hans syskon. I år har turen kommit till farmor. Tidspannet är detsamma, ett drygt sekel, men olikheterna är flera. I farfars syskonkrets var de åtta och hade föräldrarna med sig till yuxen ålder. I farmors var de bara hälften så många och blev tidigt föräldralösa. Det var den tid när uppemot en miljon människor under ett par generationer lämnade Sverige för att söka en bättre tillvaro i Amerika. Dit hörde två av dessa syskon. Av de fyra förblev två barnlösa. De båda övriga fick sammanlagt sex barn, av vilka två av de kvarvarande kusinerna, Thora Garby, 93, och Elsa Hjalmarsson, 86, tillsammans med mina sysslingar Birgitta Garby och Sven-Olof Olofsson bidrog med material och uppgifter.

Om farmors föräldrar är föga känt och ingen dokumentation finns bevarad. Lantbrukaren Vilhelm Larsson, född 1839 i Gödestad, gifte sig 1872 med den tio år yngre Johanna Carolina Andersdotter från Carlstorp på Getterön. De levde på gården Petters, Båtsberg i Gödestad och fick med tiden sju barn, av vilka fyra överlevde, innan Carolina dog i barnsäng vid 40 års ålder den 25 mars 1889. Vilhelm gick bort tre år senare. Av honom

Den enda kända bilden av Johanna Carolina, sannolikt från 1880-talet.

Annans veterligen ingen bild, det sägs att han var lång och mager. Av Johanna Carolina finns ett fotografi, som yngsta dottern Vilhelmina åttaårig fick med sig när hemmet skingrades och sen hade med sig livet igenom.

Anna, det äldsta av barnen, född 1874, blev moderlös vid 15 och faderlös vid 18 med tre yngre syskon. Hemmet upplöstes och hon flyttade in till Varberg, där hon arbetade i olika familjer, bland annat hos en häradshövding.

Thora är osäker på vilket år Anna reste till Amerika, förmodligen 1895-97. Pengar till biljetten kom kanske från gårdsförsäljningen, som ombesörjdes av en släkting. Hon var frisk, stark och orädd. Kanske hade brodern Lars rest först.

Anna var sammanlagt ungefär tio år i USA, arbetade i olika rika familjer i Worcester, Massachusetts, tio mil väster om Boston. Mycket litet är känt om denna tid. Thora beklagar att hon inte frågade medan tillfälle fanns. Anna började i köket, men avancerade sedan hon lärt sig språket till barnsköterska. Vid något tillfälle hade hon "feber" och miste både hår och tänder. Håret kom tillbaka men inte tänderna. "Stackars mamma!"

En dag vid sekelskiftet stegade hon in på Studio Scherver, 328 Main Street i Worcester, och lät föreviga sig. Hon står tidsenligt högbarmad och i halvprofil med uppsatt hår, fylld av ögonblickets allvar. Ett av de små kabinettskort på styv papp som hon sen kvitterade ut för att skicka till hemlandet har jag nu framför mig, ett sekel senare.

Hon var hemma en period omkring 1902, då hon träffade och förlovade sig med den jämnåriga järnvägstjänstemannen Lars Lambert. Hon reste sen tillbaka till USA 1903 och kom hem igen 1906. Hon och Lars gifte sig 1907. Då stod egna hemmet på Östermalm klart. Där föddes två barn de närmaste åren, Thora och Bengt.

Anna var en driftig affärskvinna med många för sin tid nya idéer, som hon kanske fått i Amerika (där hon också tagit upp vanan att röka cigarrigarretter). Medan maken skötte sin konduktörssysslplanerade hon fastighetsaffärer. 1914 köptes huset i hörnet Torggatan-Östra Vallgatan av den hattmakare Ekdahl som system Vilhelmina (Mina) bott hos som liten. Huset byggdes på till två våningar med en balkong mot Torggatan. Familjen Lambert bodde först på övervåningen, sen på nedre botten, enligt vad Thora erinrar sig. Man hade hyresgäster. 1923 inköptes Drottninggatan 26 av

Ovan: Lars i Worcester kring 1900. Till vänster: Anna i Worcester vid samma tid.

länsmän Nilssons dödsbo. De tidigare husen avyttrades.

Barnen kostades på utbildning. 1924 skickades Bengt efter läroverk i Varberg vidare till Göteborg för att ta studenten och något år senare Thora för handelsutbildning efter flickskolan. Deras moster Mina följde med för att "hushålla" för syskonen. 1928 tog Bengt studenten och fortsatte sen till Uppsala för att läsa medicin.

Under tiden byggdes huset vid Drottninggatan till i omgångar. 1937 tillkom ett trevåningshus utmed Prästgatan i anslutning till det gamla huset. Då var makarna 63 år. Lars dog fyra år senare. Anna levde sen som änka på Drottninggatan 26 med sin tio år yngre syster Mina till sin död vid 91 års ålder, drickande kaffe på fat och rökande sina cigarrigarretter. Dottern Thora fanns i Borås och sonen Bengt sen 1953 i Halmstad.

"Mamma var en kreativ person", säger Thora. "Men mycket dominerande! Ingen i familjen kunde göra något annat än vad hon ville." Thora ger ett exempel. Hon ville bli handarbetslärarinna, men modern anmälde henne till den tvååriga utbildningen på Göteborgs Handelsinstitut. Och då blev det så.

Margit Lambert berättar om den rivalitet som tidvis fanns mellan Anna och svägerskan Anna Ekeröth och som gick så långt att Anna L under många år inte ville ha något umgänge med makens syskon.

Hon tyckte att Anna E fått alltför mycket gratis i livet, pengar, social ställning, medan hon själv tvingats arbeta hårt för det hon uppnått.

Lars, född 1876, for till Amerika i 20-årsaldern och arbetade som målare i Worcester, Massachusetts, där även Anna var. Han gifte sig aldrig och dog 42-årig i TBC i Millville, Massachusetts.

Thora minns att moster Mina brevväxlade med brodern i Amerika, men inga brev har återfunnits.

Vad som finns, förutom ett par fotografier, är ett Certificate of Death, undertecknat av John E Mahoney, Town Clerk i Millville, 1920. Av detta framgår förutom ovanstående att Lars Larsson, "white, single, male, painter" då vilade på Norden Cemetery, Uxbridge, Massachusetts.

När Josefina (Fina), född 1878, blev föräldralös vid tolv års ålder var hon först hos sin morbror Lars i Hunnestad innan hon kom till en jordbrukarfamilj där hon var väl omtyckt. De hade flera barn och behandlade Fina som ett av sina egna. (Fosterföräldrarna finns med på bröllopsfotot.) Hon gick i skola i Gødestad med bland andra Birger Svensson, den blivande cykelfabrikanten. Efter skolans slut lärde sig Fina sy och var elev i matlagning på Grand Hotell i Falkenberg. Hon bodde ett tag tillsammans med de äldre syskonen i Varberg tills Lars och Anna reste till Amerika.

1908 gifte hon sig med lantbrukaren Emil Persson från Liss Pears i Klastorp. (Också Emil hade i yngre dar varit en vända till Amerika. Enligt familjekrönikan hade han efter ett slagsmål rymt, förklädd till kvinna (!), och via Kristiania tagit sig till USA, där han ett par år arbetade vid Pullmanbolaget, innan han blev sjuk och återvände till hemlandet.) När Emil sålde sin fädernegård och arrenderade den större Stomgården 1919 skulle Fina just föda sitt fjärde barn. Året därpå drabbades gården av mul- och klövsjukan och hela kreatursbesättningen fick slaktas och grävas ned i en massgrav.

Stommen blev under Emil och Finas tid en mycket känd svinavelsgård. "Jag minns Fina som en vänlig och humoristisk människa", säger Thora. En duktig bondhustru som "klarade sig på äggpengarna och bytte ull mot tyg".

Josefina och Emil var ofta anlitade som värddar vid bröllop och begravingar.

Han "tillhörde den bondegeneration, som är känd för sin respektlösa men samtidigt godmodiga humor. Emil var en viktig kugge i detta glada sällskapsliv. Många av de episoder och förvecklingar,

Vilhelmina vid tio års ålder hos fotograf Gustaf Cederberg i Varberg.

som då inträffade, skulle inte varit så roliga om inte Patron Persson, som han också kallades, funnits med i bilden", som det heter i Gødestadsboken, 1992.

De fick fyra barn, Karin, Robert, Elsa och Gunhild. Den senare gifte sig med Evert Johansson som övertog arrendet på Stommen 1940.

Josefina dog, nästan 65-årig, 1943, maken Emil, 82-årig, 1951. Vilhelmina (Mina), den yngsta, född 1884, blev moder- och faderlös vid fem respektive åtta års ålder. Hon hamnade hos hattmakaren Julius Ekdahl i Varberg, som hade en syster som hushållade. Vilhelmina gick i småskolan på Östra Långgatan (nuvarande Hallands Nyheterstomt). Hon lärde sig till modist av Ekdahl, som var mycket generös mot henne. Hon var inte utan beundrare i ungdomen, men Ekdahl "var mycket rädd om henne".

Vilhelmina sålde herr & damhattar i en liten butik vid Östra Långgatan i kvarteret Hattmakaren (efter Ekdahl)! Därifrån flyttade hon till en större affär vid Torggatan, utökade sortimentet med pälsvaror, boor, muffar med mera, som var oerhört populärt på den tiden. Hon tjänade bra med pengar under första världskriget. Thora tyckte om att vara i affären som barn och fick förtroendet att gå över gatan till banken och sätta in pengar.

Vilhelmina bodde från och med 1914 med syster Anna och dennas familj och flyttade med till Drottninggatan 1923. Även affären flyttades dit, men det var inget bra affärsläge. Hon hade dessutom bli-

...it sjuklig och klen och vistades periodvis i Hestra, Ulricehamn och Hultafors för rekreation. Vilhelmina hushållade sedermera i Göteborg för Thora och Bengt när de studerade där under andra hälften av 20-talet. Hon bodde sen tillsammans med Anna och Lars och med Anna till denna dag 1965. Därefter för sig själv på Drottninggatan tills hon de sista åren flyttade över till Östergården. Hon blev 94 år, "äldre än Anna!". Vem kunde trott det om denna ständigt sjukliga och klena person, som var liten och sned i ryggen sen hon haft skleros och slutat växa i ungdomen.

"Moster var rätt tystlåten", säger Thora, "dominerad av mamman", som isolerade henne från hennes gamla vänner. Hon fördrev sin tid med läsning, varje år en ny Olle Hedberg och Maria Lang, och blev med tiden "lite sipp". Hon var fantastisk på att brodera, minns Birgitta, sy hålsöm samt fina fina point pettkuddar, dukar och sängkläder.

Vilhelm och Carolina Larsson hann under sitt sjuttonåriga äktenskap få fyra barn som nådde vuxen ålder. Två av dessa, Anna och Josefina, fick i sin tur sammanlagt sex barn, av vilka tre ännu är i livet. I generationen efter är vi sexton sysslingar, födda mellan 1933 och 1955, som alla i våra gener bär på anlagen från Petters, Båtsberg.

Vilhelm och Johanna Carolina och deras barn

Vilhelm Larsson, lantbrukare, 1839–1892, född i Båtsberg, Gödestad, och Johanna Carolina Andersdotter, från Carlstorp, Getterön, 1849–1889, fick sju barn av vilka fyra nådde vuxen ålder. Anna Olivia, 1874–1965, Lars Albin 1876–1919, Josefina Bernhardina, 1878–1943, barn fött 1880, barn fött 1882, Vilhelmina Charlotta, 1884–1978, barn fött 1889.

16 sysslingar

1. Birgitta Garby, f 1939
2. Bengt Garby, f 1943
3. Lars Lambert, f 1942
4. Bo Lambert, f 1943
5. Anna Lundqvist, f Lambert 1944
6. Gumilla Sjödin, f Olofsson 1945
7. Sven-Olof Olofsson, f 1947
8. Ingemar Olofsson, f 1948
9. Roland Olofsson, f 1950
10. Sivert Persson, f 1933
11. Birgitta Ramstedt, f Hjalmarsson 1953
12. Christina Hjalmarsson, f 1955
13. Lennart Evertsson, f 1946
14. Gunnar Evertsson, f 1947
15. Bertil Evertsson, f 1949
16. Margareta Lyngåker, f Evertsson 1952

Önan: Anna och Vilhelmina i slutet av 1950-talet. Till vänster: Josefina på äldre dar.